

ה מ א ס ה

לחדש כסליו תקמ"ו

א

שירים

ל כ ב ו ד

המושל הטוב מלך אנדר ואיש חסד

לודוויג י"ו יר"ה

מלך פראנצז וכווארע וכו"ו וכו"

פאשר נתן דת וחוק כל יעבור , לפטור את היהודים ממס
כווי מאד שהטילו עליהם כדורות קדמוניות , לשלם
מכם כפסם פשער .

לודוויג מה גדלת ! מה רם כתרך !

חפיק מלאו צים ימים יחרירו

מבצריך ברזל צרים יפחידו

גדל אל בסאך מפס חוריק

***

***

יען

ג (4)

יֵעַן לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט
הַפֶּלֶא הַפֶּלֶא
מִה טוֹב אֹר חֶסֶד
אֶל יוֹשְׁבֵי שְׁפֵל
כְּאוֹר שֶׁמֶשׁ לַעֲבִיר
חֶשֶׁבֶת עֶרְפֶּל
וּבְהִיבְלֵי הַמַּלְכִּים
שְׁלוֹם הַרְבִּית

***

***

גַּם אֶל זֶרַע יַעֲקֹב
חֶסֶד הַמִּצְוָה
תָּתֵם מָכֶס נִפְשָׁם
נִפְשָׁךְ גְּעֻלָּה
וּלְצֶלֶם הָאֱלֹהִים
קִנֵּא קִנֵּא

***

***

וַתֹּאמֶר אָדָם הֵם
בִּזְמַן כּוֹזֵינוּ
אֶאֱסוֹף הַרְפָּתָם זֹאת
אֶעֱשֶׂנָה כְּלָה
בֵּית יַעֲקֹב מָכֶס זֶה
כָּל עוֹד יִתֵּנּוּ

מאת

ברלן אדר תק"מ"ה לפ"ק נפתלי הירץ וויזל.

ב

יפקד מקומו

ג

תולדות גדולי ישראל

תולדות רבינו משה בן מיימון זכרו לברכת נאח .

ח ת י מ ה .

ובאשר גמר החבור הגדול הזה חזר עוד ספר המצות והוא
לדעתי כעין הקדמה , מפני שכוונת החכם היה
בחבוריו בחינת תכלית הסדר , וזה אשר שמר בכל זמן ובכל
ענין , וגם לתת טעם וסבה לכל מנהג בסדרה ובהלכותה , כי
אם יסכל ההמון מובלי לבקש סדר וסבה כלל ולא יבוקש להם
תכלית , זה יביא לפעולות הכל . כי כוונת כלל התורה
על שני דברים והם תיקון הכפש ותיקון הגוף ; אמנם תיקון
הכפש הוא שיכתנו להמון דעות אמתיות כפי יכולתם , ומפני
זה יהיה קצתם בפירוש וקצתם במשל , שאין בטבע ההמון
לסבול השגת הענין ההוא כפי מה שהוא . ואמנם תיקון הגוף
יהיה בתיקון עיניו מחיתם קצתם עם קצתם , וזה הענין
ישלם בשני דברים , האחד מהם , להסיר החמס מחיניהם ,
והוא שלא יעשה כל איש הישר בעיניו , אבל יעשה כל אחד
מהם מה שבו תועלת הכללי ; והשני ללמוד כל איש מדות
מועילות בהכרח , עד שיסודר ענין המדינה . ודע ששתי
הכוונות האלה , אחת מהן בלא ספק קודמת , והוא תיקון
הגוף שהוא ההגה המדינה ותיקון ענין אנשיה כפי היכולת
והיה האריכה יותר תחילה , מפני שאין יכולת להגיע אל
הכוונה הראשונה והוא תיקון הכפש אחר שיגיע אל השנים
הואת . ותורת משה רבינו הכוללת כל המצות הטבעיות
למודיות נמוקות שמעיות ושכליות אמנם באה לתת לנו שתי
השלמויות יחד ר"ל תיקון עיניו בני אדם בהטיר העול , ובנקות
המדות הטובות והמעולות , עד שתתכן עמידתם והתמדתם על
סדר אחד , להגיע כל אחד מהם אל שלימותו הראשון .
ואחרי שהחכם התבונן את רוחב הענין אשר עליו לבארו ולחלקו
ולסדרו באופן הראוי , והיה החבור גדול מאוד עד שחמט
המטיח התועלת המכוון שיהיה מועיל לכל אדם , על כן
ש

שת אל לבו גם טובת ההמון אשר תקצר ידם מהועיל עצמם
 מהחבור הגדול והסתדל לחבר חבור וכלול כל דיני התורה
 ומשפטים עד שלא יהיה דבר חסר מומנו ולא יחברו כלשון
 התלמוד לפי שלא יביטו מאנשי אומותינו כי אם יחידים
 ומלות מומנו וזרות וקשות אבילו לבקאים בתלמוד, אבל
 חברו כלשון המשנה המורגל כדי שיקל להקורא בלי עמל העיון
 וטורח ההשכלה. כי עיקר כוונתו ומחשבותיו כפי אשר יתגלה
 לנו מעצמות תוכן חבוריו היתה, להנחיל לנו דברי אמת
 ברורים, והולכים על הסדר בהנהגה מיושרה ומופרשים
 למיכילי מדע, ללמד דעת ויראת ה' לעזרי לב התועים מדרך
 השכל, להביא מוסר בלבבם למוען יתקדשו מטומאת היצר
 ויגבולו המחשבות המזוהמות, וכל מונחתו בחבוריו ומקורותיו
 ללמוד דעת כל ענין הארץ, בין בעיני האמונות בין בדעות
 ומדות להישר ולתקן להולכים בחשך, וע"כ חסר ג"כ רוב
 כשריו כלשון ערבי שהוא כלשון שהיה כל העם מקצה מדברים
 בו ומבינים, כדי להאיר עיני לאומים, לעצירת זרי לנפשות
 ותרופה למחלת גופם, ואם רבים מאומותינו דנוהו כמלאכת
 הדיט, ויירצו במשיח ה' וידברו עתק עליו, השורש לבד
 שלא ירדו לעומק דבריו ולא בחנונו מנצח הראוי להכיר טוהר
 מחשבותיו ויוקר למודיו במשפט השכל, וכל זה מחקרונ דעתם
 (וכמו שהוא עצמו מתעורר על ענין הסכלים ההמה בפתיחתו
 לספרו המורה ודבריו בהשכל שמה) לא מחסרנו, כי עטו
 עט סופר מהיר דובר נחות כלשון נקיה יפה אף נעים סמוכים
 בטוב טעם ודעת, דברי חפץ וכתב יושר כחוסרות נעושים,
 והוא מכת הקדושים אשר בארץ, לא יוצא מתחת ידו דבר
 שאינו מתוקן כ"א הכל נפה ומוכסה מחבור ומלוכך בתכלית
 הבחינה והעירוף, תהילת ה' יבשר, ואת חוקי ה' ותורותיו
 יפאר במקלות, יגלה ערות הרשעה להבנות בעיני כל בעל
 נפש, ויאשר הצדקה ללכת במעגליה כי דרכיה דרכי נועם
 וכל נתיבותיה שלום, וזה מופת גדול ועד גאון על גדולת
 נפש החכם הזה שיש לסמוך על שכלו ודבריו לשמוע בקולו ללכת
 בדרכיו יותר ממה שיש לסמוך על חבורים אלפים מן ההדיוטים,
 וכל חכם לב האוהב את אלהיו ואוהב כל אדם ישמח לבו
 ותגל נפשו בלמדי האיש הקדוש הזה, וכיר את מעלות הנכסד,
 ויתן כבוד לחבוריו, אשר כל הונה בס ייהי כמעין המתגבר,
 ומומו יקנה כל שלימות ותתחזק בנפשו האמונה בתום ובישר לא
 כאמונת הפתאים מכלי בחינה. וזה עד לעצמו על גדול
 תפארת חבוריו רובם מהם נעתקים כלשונות זרות, ונפרט
 ספר

ספר המדע
 אל לשון
 מחסר
 כלשון
 להצטרף

אל

ולא עלה
 היחודים
 ספדתי
 ספרים
 ית' שכל
 והטק
 יותר ממה

אחר

פעם ושת
 ומלאתו
 החתום
 כלם נחמ
 והמוס
 תכלתי
 מלשון
 הטיק
 ברוך אלה

עלה

מדרך
 בעיון
 פירות
 ומוסר
 כשר
 לא רח
 לרמז
 סיוע

ספר המדע אשר נעתק ע"י החכם (Georgius Gentius) אל לשון לאטין ולכתיב העתיקה הזאת תלך חגרת כתובה להקורא מהחכם הזה, ובהיות ששפתותיו דובבות משריש ונפלא הוא בלשנו אשר נחות ידבר וגם תהלת רבו"ם יספר, אמרתי להציגה הנה.

"אל" הקורא שלום! אחרי אשר נכנסתי ובאתי אל תוך חדרי לה"ק וראיתי דברים אשר נועלם לא חשבתי ולא עלה על לבי, שעם שכל ונבזה מכל העולם כמו עם היבודים, יהיה חכם ונבון כמו שראיתי. אני בתחילה ספתי וחשקתי ללמוד את הלשון להבין בלבד הכ"ד ספרים על מנת לעשות, ולכן התחנכתי אל האל ית" שיוכל משאלות לבי, והוא ברחמי גמלני טובות והפיק רצוני עד אשר בעזרתו וחמלתו יעשתי ומלאתי יותר ממה ששאלתי ממנו.

"אחרי" כן בקראי בפרייהם ומלאתי ספר בתוך ספרי רבינו משה בר מיימון אשר נקרא ה'לכות ד'יעלות וקראתי פעם ושנים, ובעבור יופי הלשון ויוקר הדברים שלשתי בו ומלאתי מועיל במאוד, בדרך כל אמרוי חן בהם נפתל ועקש, כולם נכחים למדן, ובכלל כלם ראויים לכל כיתות בני אדם והמוכס. בראותי שהם היה בעזרתי, והערכתני עוד חליו תפלתי, שיתמיד חסדו עמי, ויתן לי דרך להעתיק אותו מלשון עברי אל רומי לתועלת העולם, גם בזה האל ית" הפיק רצוני, עד שנסיתי עשיתי והשלמתי כאשר היה בלבבי, ברוך אלהים אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי!

"עתה" אתה הקורא הוציל והשולחן ערוך לפניך קרב אליו וטעום תועלותיו, כסה טובותיו, איך הוא מדריך ישרה לאשר בטח מן הדרך הנכונה, ונחיר למי שנפל בעורון הסכלות והרשעה, מיישר המידות לאשר הרגיל נפשו ברעות, ומרכא לחולי הגוף והנפש, מייסר לפתאים בחכמה ונוסר אשר הוא טוב מבנייהם. וכפי מעשי רומינוס עם בתו, כאשר בקשו אותה לאשה שני אנשים א' רש וא' עשיר, ואביה לא רצה להשיאה כ"א את הרש, וישאל המלך אלכסנדר לרומינוס על זה, ויענהו אדוני המלך! עשיתי זה בעבור פיות העשיר חסר דעת ומוסר מלשמוע עשרו, והרש הוא בעל

בעל מוסר ומכמה, ומתוכה יוכל להתעשר — אבל עתה
 אלה פנו אלו בעלי מוסר? חבל על דאבדיו ולא עשתמיו!
 ולא נשארו כ"א יועצי מספר, כי כל אחד אחרי שרירות לבו
 הולך, ונכבד ורודף אחרי קניני הפלי עולם, מבזים
 את כלום, החכם עושה כמו כסיל, וגבון כמו הדיוט!
 אליכם אישים אקרא וקולי אל המוניכם, בואו אלי פתאים
 והבינו ערמה, וכסילים הבינו לב, קנו צרי למכתיכם
 ורפואה לנפשתיכם להנהיג במשרים דרכיכם ורגליכם
 בנתיבות חיים!"

"הנה באמת תמתי ושמתני לקראת מוצאי הספר הזה, אשר
 הוא ראוי להכתב באותיות מוזהבות, בהיותו מלא
 כרמון חכמה ומוסר, ראיתי ספרים אחרים אשר הם נכסים
 וטובים, אבל לא יקרים ומועילים לכל העולם כמו זה, לכן
 העתקתיו שלא יהיה נסתר בלתי מוכן אותו בלשונו, כ"א
 נגלה ומודע לכל מי שמוכין בלשון רומי, למי שירצה חיים
 טובים וארזבים בעוה"ל, כי לא דבר יותר מתוק מזה שהורה
 רבינו משה שהוא ערב בדבר, שמי שיכונה עצמו בדרך מוסרי
 ומנהיגי הטובים יהיה בלתי חללים, ואף כי חסירי דעת
 ילעגו וישירונו מזה שהוא מנטיח חיים בלתי חללים, אני
 יודע שהחכמים ישמחו ויאשרוהו."

"לבן אתה הקורא הנכבד, מזה קח מוסריו עתה עטרת
 לך, קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך ותעשה
 כמו אפלטון אשר לא רצה שתלמידיו יכתבו מוסריו כ"א בתוך
 לבם, ובראיתו א" מתלמידיו בותב במוגילה מה שהיה שומע
 מומו, צוהו לשרפה, ואמר לו בותב בלוח לבך מה שישמע
 אזנך מנבחי החכמה, ואל תביט במוגילה פן תאבד לך
 כשתבקשנה, כי כל חכמה אשר לא תכנס עם בעלה אינה
 חכמה, וכן אמר סוקרטסם אל עמינוה כאשר שאל למה לא
 הכינו לכתוב בספר מזה ששומע עמו, אמר לו מה מיוחד אתה
 בוחם בעזרת הבחמות והמדות, ואיזה פועל הרעיונים הקיים,
 כלל ננחי גדול הוא חס אתה רוצה להיות חכם, ויפגשך איש
 הדרך וישאלך על דבר חכמה, ולא תוכל להשיב מלבך אבל
 טוב אל ביתך לראות וללמוד בעזרת הבחנות, מה הדין
 החכמה! — כן תעשה איש הקורא, השתדל לקבוע בלבו
 לחכמה והמסר הכתובים בספר הזה, יהיו בך קשורים וקבועים
 כמו הנפש והגוף, ותשמור לעשות ככל הכתוב בו ומתוך זה
 תגיע

ענין אל
 האל לא יכתבו
 למעלה ויחזק
 וכלו עליו
 אמונה
 ויגדיל
 פועליו
 ותלמידיו
 קחו חכמו
 שלשה החסידים
 שכינים
 וישלחו אחד
 בתקנות
 לשון
 עד אשר שיו
 וחרמות לרבה
 ציחק אל
 החכם הישן
 להקל ולשמוח
 ממעלת קטנה
 וחרמים להקל

עניע אל מדרגת החסידים אנשי מעשה, ותניע בעזרת
האל להכתוב ותקשר עמו קשר של קיימא ולא תחסר דבר: תהיה אהוב
למעלה ורחוק למטה, כרוך מן השם ומבורך מן הכריות,
ונבוא עליך כל הכרכות והסינוך * ע"ב לשון החכם -

אמנם מקור הקבאה והמשטמה היה נחמתי ספר מורה
נבוכים וספר המדע שחבר, עליו כתבו שבעה,
והגדיל המחלוקות שחשדוהו לאפיקורס, כי קמו במונט =
פוליע"ר אנשים בני בליעל, רב אחד ושני תלמידיו הוא ר' שלמה
ותלמידיו ר' יונה ור' דוד, ודברו תועה עליו, עד אשר
קנאו חבמי נרבו"נה ויותר קהילות פר"ובאבנה וגדו והסרימו את
שלשה המטאים האלה. וכראותם כי כלתה אליהם הרעה עם
שכיניהם, הוסיפו להבעיר אש הקבאה למלא רשעת מושעתם,
וישלחו אחד מהם עם כתביהם בכל גלילות צרפת, ויפתום
במלקות לשונם ע"י תחבולות מרמה, והטיחו דבריהם באזניהם
עד אשר שמועו לקולם, ויענו אותם ברצונם, לשלוח גדויים
וחרמות לרבני נר"בוגה, וכראות החכמים האלה כי נשקה
ביעקב אש הגדולה הזאת, בחרו אחד מהם מחכמיהם, הוא
החכם הישיש ר' דוד בן קמחי וישלחו אותו ליתר הקהילות
להקבל ולעמוד על נפשם מיד כל מדינה ומדינה וכל עיר ועיר
ממשלת קאטלאניען ואראגניען לא התמהמהו לשלוח מצודים
וארמים לקבל המורדים -

וזר פתשגן התשובה אשר הניע להרב הג"ל מן ר' יהודא
הרופא, דבריה חדים כחרב פיפיות, והמה פתימות
לימוחן ולפצוע חדרי בטנו, וכל השומע ישתומם לבו,
זאת ענינה:

"גער" ה" בך השטן, דוד הוא הקטן, מאין באת?
הלא ידעת אם לא שמעת כי מקצת דברי מורה נבוכים,
דברו על עמידת השמש בנבעון ועל פי האתון כי זה
במרחק גבולה ודרך נושלו וכו' ותדע ותשכיל מן מוצא
דבר, כי העם ההולכים בחושך המחזיקים בם"
המורה, נרפים הם נרפים, לא אור החכמה ננה
עליהם, ולא הם חכמת יונית נקרא בהם. ועתה
שמי בקולי אינעך להשלים עם התורה ולהלכות כאלה
והיה אם שלום תענק, אז תתענג על ה" וסר עונך
ומטאתך

ומאחזקת תכופה וכו' ובכל זאת מצוה עלינו לחוס על כבוד של הרמ"ב ולהודות כי היה בדורו כאיש חמודות, ולו בכל חכמה עשר ידות, ויותר מהמה מדותיו רבות ומייבשים אלו לדון אותם לכך זכות וכו' .

ועל האגרת הזה השיב רבינו דוד קמחי, גם נפשו עליו תתעטף לשמוע חרופים על איש האלהים אשר אין עול בכפיו, ואין בו שום חטא ועון, וזלתי אם שמחשבותיו בעיניכם שכתב בחבוריו היו זכים ובהירים יותר ממשכבותיהם אשר לא מחשבה כ"א מזימות תפל כריר חלמות, ואם נסות הרוח וגאון לבב ההם בעורון את עיני שכלם מכלי ראות הנוגה נגדו במסלול ודרך הקודש, מה להם כי ידכלו בשער בת רבים את הפקח הרוואה באמת ובתמים הנראות הבהירות משמחי לב ומשיבות נפש? מדוע דברו קרה על איש אשר אין בו נפתל ועקש בדרכיו מנהגיו ומדותיו כאשר שולחיו עצמם בעל כרחם יספרו שבתו, אם טח עיניהם מראות מכלי מסוה — וקדר עליהם היום, והשמש יתפך להם לחשך, וימששו בדעות הבריות ומזימות ההבלים בעור בזהרים? — על כן עטה כמעיל קנאה ויקנא למשה במחנה העברים הנאים עליו, ורוח כביר אמרי פיו :

"**יהורא** אתה יודוך אחיך וכו'" אבל אשרכה לפניך ואוכיחך כי הוצאת מפיד מילים, וה" הוא יודע כי לא גבה לבי ולא פנית. אל רהבים ושטי כזב ולא נכיתי מדרך האמונה, ואם הרשעים הוסיפו וגרעו לגנאי להאשימני בעיניכם מהם את עוונם ישאו ואתם לא תנקו כי חשדתם נקי חנם. אבל באמרך כי הרב התמים על אויביו יתגבר וקראת לכל קהילתינו **עוברי דת** — הן זאת לא נדקת כי יש בהם חכמים גדולים ורבנים שטובה נפרנס מכריסו — — סרת מן הדרך בהחזיק יד בני בליעל, ונחנו מה? — לא עלינו תלונותכם כ"א עליכם וחס נשים התלמוד בינינו וביניכם ידענו כי נדק, ואנחנו הם המחזיקים בדת וסומכים דברי חכמינו — בתינו פתוח לרוחה, מפרנסים עניים בצנעה, עושים נדקות בכל עת, העל אלה יאמר **עוברי דת**? — חלילה! ואם אתאמץ לעלות בסולם אשר הקים לנו הרב משה נדק אין תימה בזה

גם
הרב
לתה
אודות
פניו
כשרון
זכו יבוא

אל

הרא

ובאש
השולטן

זוה וכו' ואתם חשדתם אותי על לא חמוס, ירא ה' וישפט! —

גם הרב רבינו משה בר נחמן היה בסומכי נפשו ובעוזרי ידו לתמוכו בימין זקנו, ולדבר כתומא בלכבו להתנצל על אודות המורה אשר הרעיש ארץ והרגיו ממלכות, וילבש צדקה כשריון, ואהבת אדם למוח יחגור, להשכית אויב ומתנקס, וזוה יבוא אל המלחמה שערם.

"אל" לא רבותי! כבהמות תחשבוני, יתכנית סור אוכל עשב, כתבו לי מאיזה טעם דנתם לחובה? — כל ארץ צרפתי רכניה ושריה כלם הסכימו לנדות את כל אשר יהנה בם' המורה וס' המדע, למה פרשתם לרוב הקהילות רשת החרם, לשאול באלה נפשו, ולא נתתם כבוד להרב הגדול? — פערתים פיקס והעתרתם בדברים נשמעין למרחוק באמרכם על הגאון, יש לנו גדול ממנו שנעשה צדקי — הנה זאת לא צדקתם, לא דברתם נכונה, ואוכיחה ואערכה לעיניכם, כי לא אשא פני איש, ולא הגאון ומוראו אקנא. —

"הלא" שאלתם עובדי דרך, המאריכים לשון ומפליגים לספר נשכחו של הרב הגדול, במעלת חסידותו בעולם ענותנותו בגדולת יחוסו ונדבכת כיוס? אם ראיתם ספריו? אם דקדקתם בחבוריו? השמעתם אותו מבעט בדברי חז"ל? ויותר מן הדין לא לכם להקל ראש כנגד שער המזרח — מי הנה הצדקים אשר היו כוונים בתורה? מי נתן למשיכה הבייתוסים? הלא הרב עשה זאת! — והנני מעיד עלי שמים וארץ, כי שמעתי ממנוידי אמת שבכל ארצות מלכות תישן, היו מזכירים שם הרב בכל קדיש, בחייכון וביומיכון ובחיי דרבנא משה בן מייבון, ולמה רבותי תבלעו את נחלת ה'? — וכו'.

ובאשר יצא הר"ר שלמה מנטפלייער לתרבות רעה והשחית את דרכו ונעשה מלשין ומוסר ואכל קוראני כי השולטן והכומרים, לשרוף ספריו עד שהגיע הדברים אל הקדר"נאל

הקד"א אל עם אשר היו היהודים והכלים אליו כמכנה גדולה וללבו וקלם בפי הגוים, אז קם הרמ"ב ויכתוב אגרות לקהלות א"ר חגיגין נאחז"ר א"ר גס קאט"א לניען לנדות ולהמרים את רבי שלמה עם שני תלמידיו עד שישימו מדרכס הרעה אשר העשו עמם להוציא לעז על הר"מ כס •

גם רבים מוקגי ארץ הכנימו לקיים ולקבל עליהם ככל הכתוב ע"י הרמ"ב וישלחו כתבים בכל גלילותיהם כדברים האלה • וזאת הזאת לבשו בגדי חרדות ועשו מעולי קנאות, חזקו ונתחזקו בעד עמיו ובעד תורת אלהיו לכל תהי לכם לשמחה, והורא דבר ה" כחש מלחמות יעיר קנאה בלי פחד ויראה, ויקנאו למשה ולתורתו הקדושה, המושה אותנו מים הסכלות, הראקים אשר שמונו בגוים הגידו את כבודו ושמונו הולך בכל המדינות •

ועתה קמו שלשה חרשי משמית ובהם נסיתים את העם ומדיחים לכתוב מזרות על הרב הנזכר, ולכל איש אשר נשחת לבו ומוחו, וכתבה עינו יפתוס בפיסם ובלשונם יכזבו לו להוליכו במחשכים עד אשר תחרימו הקורא בם' המדע וס' המורה, לזאת יחדר לבביו והנה באש עברתינו וקנאתינו דברנו לכל הקהלות אשר בכל מלכות ארצניען להקבל ולעמוד על נפשם, להיות ידיהם עמונו להלחם בהם ולקדש שם שמים המוחלל ביניהם ולהסכים לנדותם, להחרימם ולהכדילם מקהל (כאשר עשינו לשלמה ב"ר אברהם ושני תלמידיו דוד ויונה) אם הם שמו פיהם או יסיתונו לדבר על הרב הנזכר עד שיפזרו מדרכיהם וממעלליהם •

והמהלוקות האלה הגדיל כמה שנים, עד אשר גם רבני צרפת שבו מדרכס וחזמו מאשר עשו, וכמו מאשר כתבו, ושלחו כתבים להתנצל לפני חכמי פראוואנזי; ושם אב הטומאה המעורר מזהים הוא שלמה בר אברהם ושני תלמידיו הדומים לו חמרי אשר ראו כי לא נתקיים תשובתם ולא יעלתה בידם מחשבתם, לעלות אחר ולהגביה עוף מעל הנשר הגדול אשר יפרוש כנפיו, לעלות אל השמש, עומד לם עמים תל סהל פונים אליו, ואין גם אחד מהחכמים אשר הכירו מעלתו ומעלת חבוריו נתנו למוט רגליו, ורבים נעמי הארץ החלנו מושים להלחם בעדו ולהצילו מכף מושל וחומץ, אז לעת זקנותם מינוח נזרקה בם, עזבו דרך ה" והלכו חשכים שרוכים, ארמיתם,

אחרותם, נעו מעגלותם — זה חלק מחרחר ריב, וזאת מנת עורר מדנים: המה יאכדו, זכרונם כעשן יכלה, גם קנאתם גם שגחתם כמוהם יהיה; אמונם וזרון האדיק יעמוד לדור דורים מעשי ידיו להתפאר לא יכולו, ובקרב ספריו יחיה שמו לתהלה ולתפארת עד אין קץ! —

כמו הפסל, נסך חרש מעשי ידי אמן, בתבנית הדר ומיושר המחוקק בגופם האב, כתפארת אדם חי, עומד נוול מסכה הנסוכה מידי חרש מושחית; אז (מפאת שהדבר כבר נמצא הפכו כיתרון האור מן החשך) הוואה את הפסל הראשון, יבחר לתת לו פי שנים יקר וגדולה, לו משפט הכירה בחכמה וכשרון המעשה, באשר שאחותו הפסולה הקרה אשר נכחו תעמוד משחת מראיתה לא תואר ולא הדר לה ומגדלת ומרוממות מדרגת מעלת הנכבד והמסולא — כמו כן כבר מעלת אדיק באמונתו יחיה, ביום מסה ומריבה כאשר יעמודו נכחו בני בלי שם. יען הרמ"בם בכל הקטטות ושגאת חסם והמריבות והבזוים שעברו עליו, היה מן הנעלבין ולא מהעלבין, שומע מרפתו ומחרש, לא היה פונה פה לבזות ולחלק בכבוד אחד מהם, ישב בדר וידום עד כי יעבור הזעם. ויותר תפארת מדותיו הלא הם גלויים ונראים מבין ספיר ספריו וחבוריו אשר כתב לבנו ותלמידו, שהוא היה עגיו ושפל רוח מעורב עם הכריות, זריו לעשות חובתו ומחיר במלאכתו, אוהב טהר לב מואס ברע ותמיד חושק לשפט עניי עם נדקה ולהושיע לבני אביון לדכא עושה נקי כפים, מורגל להעמיד מדותיו תמיד בנקודת האמצעות ובורח מהקצוות, והרגיל מניעוריו ללכת בדרך אדיקים לשבת בכל אגשי מדע, ולהתאבק בעפר רגלי חכמים ללמוד מודקת, מעשיהם, הולך תמים ודובר אמת בלבבו, תוכו כבדו ולשונו מודברת מה שלבו מושב, ונעלה על כל בני דורו בתומתו וחכמתו חונן דלים מחבר החולים העניים ונותן להם רפואותיו מרבה בסתר אדקותיו ומאזני כף אהבת אדם מפריע על כל מדותיו הטובות, נוטה שמו לסבול עול הציבור ועם רוב חולשתו ורסיון כחות נפשו וגופו היה מתיחד ומתבודד ללמוד וללמד, ולמען הראות תפארת יקר רוחו והוד תכונת נפשו, אעתיק הכה בקיבור נמרץ מעט מדבריו אשר כתב לבנו ולתלמידו הכ"ל וזה לשונו:

"מה"

"בזה" שזכרת מענין בואך אצלי, בוא תבוא ברכה על דרך הביקור לא לקבל תועלת הלמוד, כי קצר זמני מאוד כיום שאספר לך. אני שוכן במארים והמלך שוכן באלקא"רה ולי על המלך מכהג כבד מאוד, אי אפשר לי מכלתי ראותי בכל יום בתחילת היום, אמנם כשיצאנו חולשה או יחלה א"י נזכנו או נמלגנו לא אסור שם, וכשלא יתהי שם מכשול ולא יתחדש שום חדוש, אשוב למארים אחר חצי היום, על כל פנים לא אניע קודם, ואני מתרעב, ואנא האכסדרות כלם מלאות בני אדם גוים ויהודים בהם חשוב וכלתי חשוב ושופטים ושוטרים אזהבים ושנאים ערב רב ידעו את עת שובי וארד נועל בבהמה וארחץ ידי ואנא אליהם לפייסם ולרצותם כדי למחול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי, והיא מעת לעת, ואנא לרפאותם ולכתוב להם שתקות ונוסחאות רפואות, חייליהם לא יבור הנכנס והיונא עד הלילה, ולפעמים באמונת התורה! עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר, אספר להם ואזכר עמם. ואני שוכן פרקן מרום העיבות, סוף דבר לא יוכל אחד מישראל להתבודד עמי וזאת יום השבת או יבואו כל הקהל ואכבדו הנכבד נמה שיעשו כל ימי השבוע."

טופס הכתב בדרך קצרה אשר כתב לבנו החכם בדמותו ונלמו על אודות ספר המורה שכתב וזה לשונו:

"ויעורר" כי אני נוחל על כבודי ונזוותר על עלבובי הרבה, ושמע מזמני כי אני לא חכרתי זה החבור כדי להתגדל בו בין היהודים, השם יודע כי לא טרחתי בו ראשונה אלא לעצמי ולנפשי. ואני ידעתי וכתאמת אצלי כי יפול זה החבור בלא ספק ביד מוקנאים ויגנו ויפחיתו מעלתו, ויפול בלא ספק לשרידים אשר ה' קורא על האמת וכו' שאתה אחד מהמונס ואכילו לא יהיה לי בזמני זה זולתך, די לי. -- ודע כי ישנה בעירי אכנים אשר אין להם שם כלל וכו' ותביע להם מן הקגלה שלא ראו לעיין בזה החבור כלל כדי שלא יאמר עליהם שקבלו תועלת (אתה הקורא אל תתאדם בדברי החכם הזה, קרא כל אותם פעמים ושלש, כי אמת יהגה מינו, אמנם ידעתי כי האמת ינחץ -- חף ירפא) והם בסחות

בפחות מעלה מזה מאוד וכו' והנה עם הזמן וההכרח
בעלי ברית ואע"פ איני חושש להם ולא משגיח עליהם,
ואם הכרחם הזמן והענין לומר שאיני בעל דת ולא
בעל מעשים, יאמר זה, וכל זה לא כלל לא יזיקני ולא
יכעסני, ואפילו ראיתי בעיני ושמעתי באוזני, לא
הייתי חושש, אלא אדבר עמו והייתי נכנע אליו ומשיבו
דברים טובים כאיס ורכים או אשתוק כפי הענין
ולורך השעה. —

ועתה בעיניך תראה הקורא היקר! מכל דברי המשכיל
כי תסויהר הוא האיש משה ולא עולתו בו, והוא אוסף
כל המדות והמצולות שמהם חכמים; יודע מה שדרך לדעת
ועושה מה שראוי לעשות, מעשיו נאמרים בפעול מחשבותיו
ודבריו מעידים עליו יושר לבבו כי בו חרות אלם השלימות
וכשרון החכמה והמישור. — אם אנוס התקדדו
שניו בעבים, עברו כרד וגחלי אש, והמטירו פחים וגפרית
עלי ראשו, יתעטף בשמלת צדקתו ותומתו, ויתן המסכה
פל פניו ויעמוד חזק כסלע איתן, ולא יפנה אל הרבים
ושטי כזב, כ"א נוטה כה" הוא יעביר הזעם, גואלו מי
הוא יפרקו מזריו. —

סוף כל דבר מרוב ספריו שחבר יתגלה ויתראה שהיה יחיד
בדורו נחש לאותות השמים שלא יתחדשו כ"א בסבוב
מאות שנים ויותר, פעם אחת; וכיותר נראה בו דמות פלא
מפני שהיה כח האדם בגדר וגבול מצד טפחות כליו מלקחן
חכמות רבות, וגם הסתכלנו הרבה פעמים שחמה אחת או
חלק אחד מסעיפותיה יש בה די והותר עמל וטורח עד יקבץ
בזרועו ויאסוף בחפניו כל פרטיה ודקדוקיה אפילו האיש
השוקד ומאמץ כח להשיג, ואעפ"כ הרמ"כ בהרבה והגדיל
בכל החכמות והמדעות משרשם כמו טבעיות אלהיות תורניות
מדותית תכונת השמים, ובקי בידיעות ולמודי אריסטוטלס
אפלטון גאליקוס טעמיסטיוס ושאר חכמי קדם וזוגו, ובה
הוא מפורסם, כבדל לשבח מכל יתר החכמים המפורסמים
בענין הזה שלא הגדיל עצמו בחכמה אחת כ"א הפרץ כפרץ
מים רחב ויהי לנחל שוטף, על כן שנונו הולך בכל הארץ.
יומם לא התרשל לענוול בכל מאמצי כחו, אף לילות לא נתן
לעפעפיו תנומה, עד אשר האיר עיניו המזוינים בכל מדע
והקיצנו מן התרדמה; אמן לבו בגבורי כח לעלות המסילה
העולה בית אל, להוריד חכמה ותבונה, לשבור צמאים במי
חכמה.

חכמה, לבהל עלות על מנוע המדעות אשר מימיו מן המקדש
 ויאלץ: וברוח פיו חיללים יגבר להפיק ענני מחשבות הכל
 ורשונות המוכיות מקרב הלכות, לעשות דרך לעבור מחשבות
 טהורות ואמת, על כן כל גוים יאשרוהו שהוא הגולל חסד
 מפני אור ונועזר לילה ומביא יום, ועד אפסי ארץ יהללוהו,
 ויבטחו בשם חכם האמיתי הנשר הגדול כבוד מוראיו וגר מערבי,
 ועוד הרבו ביקרו ותהילתו יספרו בכל דור ודור (*).

עם האשה אשר נשא (אמנם לא מצאתי בשום ספר מתי לקחה
 ומה שמה ומאיה משפחה) חנן ה" לו שני ילדים בן ובת,
 אולם בתו מתה עליו בנערותה ובגו היחיד והחביב בדמותו וצלמו
 היה חכם ונכון גדול ויותר לו לבדו ואביו אהבו, כי למד
 אותו כל החכמות, הבן הלך בעקבות אביו ויאל שמונו בכל
 הארץ, ותהילתו באיים הנידו על דבר חכמתו וטוב ההנהגה.

ידיה כי ארצו להרמ"כס הימים לשבת במצרים, ויקום
 ללכת אל ירושלים וחשב לשבת עד יום מותו, אך
 אחרי כן היתה רוח אחרת עמו, ולא עמד שמה ימים רבים,
 וישב אל מצרים, ושם שקעה שמו, ויגוע ויאסף אל עמיו
 וכן ושבע ימים כן שבעים שנה, ונקבר בגליל העליון בכבוד
 גדול, וישבו ויספרו עליו כל העם מקטון ועד גדול, וישמחו
 בכל גדול ואם שלשה ימים!

זאת

(*) ההבורים אשר חבר ואשר קצתם יאלו לדפוס וקצתם עודנו בכתובים אלה הם:
 אגרה חתיית המהים, אגרה חיתון, אגרה לחבמי מרס"ליע, ס"
 חישות, מלות הגיון, ס" הווכוח, ס" החלומות, ס"
 יריעת ה", ס' הסיבות מוכחים בעקר הספרים של Vatican
 ס' הנמצא ס' הנפש ס' הרפואות מועק ללשון לא"טין ס' באב
 מוכי חיבור בערבי טה שמו שער משה (והוא עודנו עמנו היום
 בעקר הספרים לקטיו הנגיד ר' מאיר פירדלעבר וכולל חבור
 השמונה ספרים והקדמתו לזרעים בלשון ער"י ולא"טין.) ואשר
 ספרים על הכפואות ועל המחשים אשר לא נעקרו ללשוננו, פירוש
 אבן סינא Comment. Abencinnae חבור בתגרים והעתיק
 חס' אבן סנה עקב מהשולט הגדול חלך מצרים (אולי הוא ס'
 הקאנון הגדול אשר גידונו והוא כולל כל חכמת הכפואה.) בשנת
 ד' אלף תתקנן לזכרה ונמצא בבית עקר הספרים של הכומר dominici
 וחינו כופר שהחלך פערדינאטוס הראשון של ממנו שיתן לו הסבר
 בה וישקול ספר מחריו שני מאות ככר ובה ויחלף לעוב לו הסבר
 לגדול הסיבות. ויש"ח הרמ"כס אשר נדפס בווינציה. מלמד
 ק' היה והחזיק ופי' השניות היוערים ומכרים לעיל.

זאת
 ח
 מושעול
 שכה לו
 המשכילים
 דעת חכמו
 והורו עמיו
 חכם נבתי
 חכם ניהוה

ובטרים

האיש הנד
 אשם, נס
 חליו בשמו
 חכם משמו
 חס מניח
 חל השיו,
 חכן העתים
 חים עמק
 לשלש חמ
 חלני נכס
 חמיו בנתי
 חתנו יודש

קבלי מר
 חלוא כי
 חת, ל
 חדר מר
 חקשנה ל

חלוא

חולד

ואת תולדות איש האלהים, ואלה היו קורותיו, כל ימיו
 איש תם וירא אלהים, דורש טוב לעמו, ולא נטה
 מן מעשיו האמת אף כי סבבוהו צרות רבות ורעות ואשרי העם
 שככה לו, וברוך שנתן מוכסדו וחכמתו לבשר ודם! — ואתם
 המשכילים בעם שקדו על דלתות ספריו, הכינו לבכם לדרוש
 דעת תכונת נפשו מעל חבוריו, קנו מדע מספרו המדע,
 והורו עצמיכם בספרו המורה, הפוך בה דכולה בה, לכו גם
 אתם בנתיבותיו לאהוב האמת והשלום, לבקש שלום וטובת כל
 אדם כיהודי כערל, ותהיו לתפארת בין העמים.

ובטרם אחתום עוד לי אליך הקורא דבר, באזין
 התנאלתי ואם לא תמצא בה ספורים יותר מתולדות
 האיש הגדול הזה כאשר קוית ודמית בראשיתך, הן לא עלי
 אשם, גם אנכי נכסף ככספתי לדעת יותר ממוני, מה הגיע
 אליו בשנות חלדו מהמאורעות וההצלחות ויתר הקורות, כי
 כמה מעוררים אהבה ותשוקה להדמות כמוהו, אך מה אעשה,
 אם מוגד ממנו דבר אין? — יצאתי להשכיל בינה, ואבא
 אל העין, בחר חפרה שרי המדע, כרוה משכילי עס, והנה
 אכן העתיק יומין על פיו — וכאשר גללתי את האבן וראיתי
 מים עמוקים, עמוק עמוק הוא עד שאין יד שכלי מגעת
 לשאוב ממנו, כמעט כלמתו והרבו מרוב ימים ושנות עולמים —
 אנכי נכב על עין המים ואומר מי ישקני? מי יקשור חבל בחבל
 ויבני? בנימי עד שישאוב וידלה נומים עמוקים? והנה אין
 אתנו יודע עד מה! והמעט אשר דליתי בעמל וטורח רב
 קבצתי מרוב ספרים וכיותר מספרי א"ל אף שאינו מספיק כ"א
 למלוא פי — הנה הבאתי לך, ובתום לבבי ונקיון כפי עשיתי
 זאת, למען תת לו זכרון ושארית לדור האחרון, ולא יסוף
 זכרו מזרענו עד עולם; על כן תדוני לכך זכות, ותצרף
 במקסמה למעשה! —

שמעון כ"ו *

ד

תולדות הזמן יפקד מקומו.

ה

ה

בקורת ספרים חרשים

סדר סליחה-מדויקת ומונחת בשקידה רבה וגו', ומפורשת
 ושם שכל להבין במקרא וגו', הכינה גם מקור באורה המדקדק השלם
 ה" יצחק לבית לוי מקטנאב. ברלין שנת תקמ"ה לפ"ק. דפוס
 חברת חינוך נערים. אורך העלה. מקמו יו"ד גדולים. מתנה הנונה
 כן הרב המבאר בבאורו זה לאחינו היהודים, לשקוט עיני העברים
 על דבר תפלותיהם ותחנוניהם, כי בלעג שפה ידברו, והוא לא כן
 ייטה, כאשר הרפה הרב להראות בכמה מקומות בספרו, מלבד
 שהשכל מחייבו מפאת עצמו. גם הר"אב"ע בזמנו כבר קרא תגר על
 הפייטנים האלה, וקראם בשם הראוי להם:

אמנם מזה נובעת היא, על כן תכבד הרפואה; אבל אשרי האיש
 אשר מלאו לבו לעמוד בפרץ, ולא ישמע לקול המון
 המתלוננים עליו, למען הצדק שבשיהם אשר הם רגילים בה, ולכלית
 הכר חוסר ידיעתם. כי כן יהיו תמיד הנכבחים המעט והסכלים
 בראש כל חזויות ירונו.

ואל כל יבנה הקורא בדוחו לאמר שנה הרב ברואה, כי יראה
 שלא העיר ברוח קנאתו על כל השבוסים אשר עצמו מספר,
 לטאטאם במטאטא השמד. הלא כבר השיב על הטענה הזאת בהקדמתו,
 אשר הוא קטנה הכמות ורבה האיכות, וז"ל "כי הנה מאז נדבה רוחי
 אזיתי לגדור פרצות המליצות וגו' ואעבור גם על אלה הסליחות
 והארה והכס מפורצים רעו יסודותם ונפלו אשיותם, ואחי שובר
 באבני שורותם, ואחרת בקיר לחץ אבני השגילה ולהביא אחרים
 תחתיהם, וירעשו הספים והמוסרות ירגזו והחומה חשבה להשבר,
 כי רבו הפרצות עד שהיה הפרוץ מרובה על העמוד אז כבדה יי על
 הנהתי, ואמרתי לא-עת ומקום להשליך אבנים, כי אם אטיח אותם
 רק טיח תפל, ואקיים אמרם ז"ל טוס ולא תשכון.

ואני לא אוסיף עוד לדבר במה שיראה הקורא מדברי הספר הנכבדים
 באותו נעימות הלשון שהי' רגיל בו ה"ראב"ע כשישים על לבו
 להלחם מלחמת השכל הישר נגד הכערות. דברים המחדדים, מדוד
 וחדוה, חכמים יחדו, וכסילים יחודו: מי יתן והיה עס לבב אחינו
 עס ה", לתקן את אשר עותו הפייטנים, ולהתפלל למלכנו בשפה
 ברורה ובנעימה קדושה. והיה מעשה הצדקה שלום.

י - ב - ל .